

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Xoliqova Azizaoy Ilhom qizi, Madaminova Munisa Akmalovna

*Kattaqo'rg'on filiali 1-bosqich talabalari
Ilmiy rahbar: MADATOV ILHOM YUSUPOVICH*

MAKTABGACHA TA'LIM TIZMIDA INKLYUZIV TA'LIM

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimizda joriy qilinayotgan yangi ta'lim tizimi bo'lmish inklyuziv ta'lim tizimining rivojlanishi va bu ta'lim tizimining maktabgacha ta'lim muassasalarida ham joriy etilishi haqida fikr yuritiladi. Inklyuziv ta'lim tizimini yanada rivojlantirish borasida qabul qilingan qarorlar va ularning amaldagi namunasi haqida so'z boradi .

Kalit so'zlar: Inklyuziv, Maktabgacha ta'lim, anomal, pedagoglar, maxsus ta'lim
O'zbekiston Respublikasi mustaqil davlatlar qatoriga qo'shilgandan buyon iqtisod, siyosat shu qatorda ta'lim tizimi ham yanada taraqqiy etdi. Hozirgi kunda ta'lim tizimiga davlat siyosati sifatida e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim tizimini tubdan isloh qilish uchun ,avvalo, ta'lim tizimining eng asosiy va boshlang'ich bo'g'ini bo'lgan maktabgacha ta'lim tizimida samarali tizimni tashkil etish va ushbu tizim tuzasidan chora tadbirlar amalga oshirish lozim. Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish uchun maktabgacha ta'lim muassasalarini zarur o'quv materiallari bilan ta'minlash, maktabgacha ta'limga bolalarning qamrovini kengaytirish, sohaga malakali pedagog va boshqaruv kadrlarini jalb qilish masalalarini hal qilish lozim.

Maktabgacha yoshdagi bolaning maktab ta'limiga o'tishi ko'pincha uning hayoti, axloqi, qiziqish va munosabatlarida jiddiy tub o'zgarishlarni yuzaga chiqaradi. Shuning uchun maktabgacha yoshdagi bolani maktabgacha ta'lim muassasasida yoki uydayoq maktab ta'limiga tayyorlash, bolaning yosh xususiyatiga

doir bilim, ko'nikma va malakalar bilan tanishtirish kerak bo'ladi. Bunday tanishtiruv moslashuv davrining jiddiy qiyinchiliklaridan xolos bo'lishga yordam beradi. Yuqoridagi bola rivojlanishiga qo'yilgan talablar Davlat talablarida aks etgan. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligining 2018 yil 18-iyundagi 1-sonli buyrug'iga asosan **“O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yilgan davlat talablari”** ishlab chiqilib, ushbu Davlat talablarida bolaning quyidagi rivojlanish sohalari belgilangan:

- Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanishi;
- Ijtimoiy - hissiy rivojlanish;
- Nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari;

-Bilish jarayonini rivojlanishi;

Bugun yurtimizdagi har bir bolaga davlatimizning barcha huquqlaridan to'liq foydalanadigan fuqarosi sifatida qaralishini takidlab o'tishimiz lozim. Aynan shu qonunlarga binoan yurtimizda yashayotgan alohida yordamga muhtoj bolalarning ta'lim olishini ta'minlash maqsadida inklyuziv ta'lim siyosati yuritilmoqda. Inklyuziv ta'lim bu anomal toifadagi bolalarni barcha zaruriy vositalar bilan ko'pchilik bolalar uchun amalga oshiruvchi ta'lim tadbirlariga jalb etishdir. **Anomaliya**-kamol topishning umumiy qonuniyatlaridanchetga chiqish hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim vazifasi bolalarning qobiliyatlari va holatidan qat'iy nazar, ularning barchasiga sifatli ta'lim taqdim etishdan iborat. Shu bilan birga inklyuzivlik tamoyili imkoniyatlari cheklangan bolalar ijobiy ruhiy va ijtimoiy rivojlanishga ega bo'lishlari uchun oilada yashashlari va o'z tengdoshlari bilan birga oddiy maktabda bilim olishlar lozirligini nazarda tutadi. Inklyuziv ta'lim tizimi nogironlar aravachasidagi bola yaqin atrofda joylashgan har qanday maktabda ta'lim olishi, o'zlashtirishda qiynalayotgan bo'lsa, o'qish va yozishga o'rganish uchun maxsus yrdamga ega bo'lishi, darslarga qatnamay qo'ygan bolaga esa maktabga qaytish uchun tegishli yordam ko'rsatilishini kafolatlaydi. Shundagina imkoniyati cheklangan bolalar jamiyat hayotida faol ishtirok etishga erisha oladilar. Inklyuziv ta'lim nafaqat ta'lim borasida, balki bolalarning ma'naviy va jismoniy o'sishlari, shuningdek vositalarni iqtisod qilish borasida ham samaralidir. Maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv ta'limning ahamiyati shundaki, imkoniyati cheklangan bolalarni ilk yoshlaridanoq sog'lom bolalar qatoriga qo'shib sifatli ta'lim olishini ta'minlagan holda bolada ruhiy va jismoniy hissiyotlarini va haraktlarini rivojlantirishdir. Inklyuziv ta'lim orqali anomal bolalarning ta'lim olishi va ijtimoiy jamiyatga moslashishini ta'minlaydi.

Inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolaga nima beradi?

- o' imkoniyatini o'zi uchun kashf etish imkonini beradi;
- mustaqil harakatlanish birgalikda hamkorlikda, hamkorlikda ishlash imkoniyati orqali yuzaga keladi;
- o'qishga bo'lgan ehtiyoji va qiziqishi ortadi;
- qo'rquv, yotsirash va yakkalanish kabi xususiyatlari kamayadi.

Inklyuziv ta'lim sog'lom bolalar hayotiga qanday ta'sir ko'rsatadi?

- o'zlariga o'xshamagan tengdoshlari va ularning hayoti, ehtiyojlarini his qiladilar;

- tengdoshlariga g'amxo'rlik hissi uyg'onadi;
- ularni qo'llab-quvvatlash , yordam berishga intilish-insonparvarlik hissi tarbiyalanadi;
- Atrof muhitdagi insonlarga nisbatan pozitiv munosabat shakllanadi;

Hozirgi kunda Yakkasaroy tumanidagi 369-sonli MTMda psixik rivojlanishda nuqsoni bo'lgan tarbiyalanuvchilar uchun 7 ta guruh hamda inklyuziv yo'nalishdagi umumiy ta'lim bo'yicha 7 ta guruh ochilishi rejalashtirilmogda. Yakkasaroy tumanida kapital ta'mirlanishdan keyin ochilgan 369-sonli MTM **birinchi inklyuziv maktabgacha ta'lim muassasasi** bo'ldi. Birlashtirilgan turdagi MTM ruhiy rivojlanishi sust bo'lgan bolalar uchun tashkil etilgan guruhlar va umumiy ta'lim guruhlaridan iborat bo'ladi. "Inklyuziv ta'lim – ham sog'lom, ham imkoniyati cheklangan bolalarga birdek kerak. Biz har bir bola bag'rikeng bo'lishga o'rgatish bilan birga inson qadriyatlarini uning imkoniyatiga bog'liq emasligi haqidagi fikrni singdirmoqchimiz. Yoshlik chog'ida bolaning ruhiy holati ochiq, egiluvchan va o'zlashtirishga tayyor bo'ladi. Insonlar orasida turli fe'l va qiyofaga ega insonlar mavjudligiga o'rgangan bolalar kelajakda o'zlaridan farq qilgan bolalarga zulm yetkazmaydi. Jismoniy rivojlanishida turli nuqsonlari bo'lgan tarbiyalanuvchilar uchun MTMga qatnash muloqot qilish ko'nikmalariga ega bo'lish imkoniyatini yaratib berib, ularning keyingi ijtimoiy moslashuvini osonlashtiradi. Bolalarning bir-biri bilan uchrashishi faqatgina o'yin maydoni yoki oshxona bilan cheklanib qolmaydi. Inklyuziya tamoyilini amalga oshirish maqsadida har bir oddiy guruhga uch nafar imkoniyati cheklangan, masalan nutqida og'ir nuqsonlar bo'lgan bolalar qatnaydilar. Biz homiylar tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan maktabgacha ta'lim muassasalari soni ko'payishidan umid qilib qolamiz", - deydi maktabgacha ta'lim vaziri **Agrippina Shin**.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasining ta'lim tizimida Inklyuziv ta'lim tizimini joriy etish va rivojlantirish haqida quyidagicha qaror qabul qilgan:

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chira tadbirlari tog'risida

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoniga muvofiq O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini takomillashtirish hamda ularga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash maqsadida:

1. Quyidagilar:

2020 — 2025-yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi (keyingi o'rinlarda — Konsepsiya);

2020 — 2025-yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini 2020-2021-yillarda amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" (keyingi o'rinlarda – "Yo'l xaritasi");

Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ta'limini 2025-yilgacha rivojlantirishning maqsadli ko'rsatkichlari (indikatorlari) tasdiqlansin.

Belgilansinki, Konsepsiya erishilgan natijalar, maqsadli ko'rsatkichlar va tegishli davrga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlardan kelib chiqqan holda 2022-yildan boshlab har yili tasdiqlanadigan alohida "Yo'l xaritasi" asosida bosqichma-bosqich amalga oshiriladi.

O'zbekistonda Maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv ta'limning joriy etilishi bolalarning ta'lim tizimiga nisbatan samaraliroq ishtirok etishiga hamda ijtimoiy jamiyatga ertaroq moslashib, o'zini o'zgaralar bilan birdek his qilishiga yordam beradi.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar

1. 2020-2025 yillar O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi
2. M.Po'latova "Korreksion pedagogika"